

UDK 001.891:378(497.4)
1.01 Izvirni znanstveni članek
Prejeto: 23. 7. 2021

Prof. dr. Lucija Čok

Ministrica za področje izobraževanja
v šesti vladi Republike Slovenije

Znanje – človeški kapital in družbena vrednota

Knowledge – human capital and social value

Izvleček

Ob trideseti obletnici ustanovitve samostojne države Slovenije je smiselno, da se ozremo na njeno prehojeno pot, razvoj družbenih skupin v tem času in znotraj teh tudi posameznika. V procesih uveljavljanja Slovenije v evropskih okoljih so ravni znanja, sposobnosti in spretnosti njenih strokovnjakov najbolj opredeljevale njeno statusno vlogo in pomen. Pričujoči zapis sežeto povzema, kako se v novih izzivih harmonizacije med državami in pasteh integracije ter v domačem stanju odzivajo slovenske univerze, v čem bi lahko bile posebne in boljše od primerljivih v evropskem prostoru, kako je uveljavljena v mednarodnem prostoru slovenska raziskovana odličnost in kakšna naj bo učinkovita raziskovalna in visokošolska politika, da bo Slovenija lahko sledila kakovosti raziskovanja in visokošolskega izobraževanja v razvitih evropskih okoljih.

Abstract

On the occasion of the 30th anniversary of the independent state of Slovenia it makes sense to look back on the road travelled, the development of social groups during this time and within this also of individuals. During the process of Slovenia's establishment in European contexts the levels of knowledge, abilities and skills of its experts were the aspect that most strongly defined its status, role and importance. This article briefly summarises the reactions of Slovenian universities to the new challenges of harmonisation and the pitfalls of integration, as well as to the state of affairs at home; what could make them special and better than comparable universities in Europe, how well established Slovenian research excellence is and what an effective research and higher education policy should be for Slovenia to be able to keep up with the quality of research and higher education in the developed European environments.

Ključne besede: znanje, univerza, raziskovalna politika, konkurenčnost Slovenije

Key words: knowledge, university, research policy, Slovenia's competitiveness

1. Uvodne misli

Ob tridesetem jubileju ustanovitve samostojne države Slovenije je smiselno, da se ozremo na njeno prehojeno pot, razvoj družbenih skupin v tem času in znotraj teh tudi posameznika. Če si predočim lastno poklicno pot v zadnjih treh desetletjih, zlahka ugotovim, kako so jo križale državne politike, stanovske preobrazbe in osebna prizadevanja. V presečišču vseh teh dogajanj na področju šolstva in raziskovanja ter posameznih politik, ki ju zadevajo, sem kot direktorica javnega raziskovalnega središča, resorna ministrica za izobraževanje in znanost ter rektorica univerze po eni strani ter raziskovalka, visokošolska učiteljica in snovalka jezikovnih politik po drugi strani poskušala po svojih zmožnostih in sposobnostih prispevati k utrditvi nove države.

Zadnje desetletje obstoja prejšnje države SFR Jugoslavije je bilo za Slovence dejavno, stresno in naporno, vendar je vodilo k uspehu, saj smo si prvič v zgodovini priborili lastno državo. Devetdeseta leta so zaposlila prav vsakega, ga vsrkala v dinamiko nastajanja novega – klicali so ga tako javni kot osebni izzivi. Primorski izobraženci smo poleg starih antagonizmov v razvojnih možnostih Slovenske Istre in Goriške približevali stališča in gradili novo stvarnost. Nova država je ustanovila prvi javni raziskovalni zavod zunaj prestolnice, Znanstveno raziskovalno središče Koper. Občina Koper in Obalna skupnost sta se med drugim lotili tudi ambicioznega projekta Koper 2020,¹ ki je izčrpno obdelal obstoječe stanje, primerjal komparativne prednosti koprške občine v slovenskem obmejnem in srednjeevropskem prostoru ter podal razvojne smernice in ustrezne rešitve za bodočnost. Vizija in strategija za področje visokošolskega izobraževanja v tem projektu sta bili temeljni referenci v procesu ustanavljanja Univerze na Primorskem.² Leta 2000 me je Janez Drnovšek povabil v šesto slovensko vlado. Najprej sem prisegla kot ministrica za znanost, po rekonstrukciji vlade pa ob združitvi različnih resorjev postala še ministrica za šolstvo in šport. Moja politična kariera je bila povezana z nekaterimi življenjskimi in poklicnimi okoliščinami ali kot se temu pogosto reče: bila sem ob pravem času na pravem mestu. Čeprav izstreljena v orbito kaotičnega političnega sveta, sem se dobro znašla in nikoli mi ni bilo žal, da sem 1999 najprej pristala na Drnovškovo vabilo v tehnično vlado, ki ji ni bilo dano, da bi se konstituirala, in se kasneje, po volitvah 2000 odzvala na njegovo ponovno vabilo. Konec leta 2002 je Janez Drnovšek kandidiral za predsednika države, vodenje vlade je prevzel Tone Rop, ki me je – edino med ministri – zamenjal. Novi stari minister, odgovoren tudi za visoko šolstvo, Slavko Gaber mi je zaupal ustanavljanje Univerze na Primorskem, ki je bila 29. januarja 2003 s sklepom Državnega zbora ustanovljena kot tretja javna univerza. Po enem letu priprav, zapletov in rešitev je bila univerza tudi organizacijsko, programsko in

1 Čok, Lucija idr., 1998.

2 Čok, Lucija 2004.

kadrovsko konsolidirana. Jeseni istega leta sem bila izvoljena za prvo rektorico mlade univerze, in – kot pove kronologija slovenskih univerz – tudi kot prva ženska na čelu ene od slovenskih javnih univerz. Kratko obdobje ministrovanja je bilo eno najbogatejših in najbolj dinamičnih obdobj mojega življenja.

Ob Janezu Drnovšku sem imela priložnost spoznati, kaj pomeni delati ob modrem in izkušenem politiku, ki sicer daje svobodo misli svojim sodelavcem, se nanje zanese in jim zaupa, vendar budno spremlja njihovo delo. Posebnega, nevsiljivega in skoraj neopaženega nadzora nad dogajanjem, v primerih razhajanj med mnenji pa pustiti času čas, da zadeva dozori, sem se, čeprav v spoštljivi razdalji, naučila od njega. To mi je koristilo tudi v rektorskem mandatu. Bitko med prej samostojnimi, po ustanovitvi univerze pa članicami javne univerze za vlogo v novem visokošolskem zavodu, kresanje različnih mnenj in interesov o organizaciji in delu univerze, napore za pridobivanje zadostnih sredstev za delovanje nove akademske skupnosti smo zmogli preseči ob tvornem sodelovanju vseh pionirjev njenega ustanavljanja, potrpljenju in vztrajanju vodilne skupine in motiviranosti za sodelovanje v procesu vzpostavitve akademske strukture in kulture vseh visokošolskih učiteljev in študentov.

Stalnica mojih stanovskih prizadevanj v tem času in tudi že pred letom 1990 je bila opravljati učiteljski poklic ali bolje izpolnjevati poslanstvo visokošolske učiteljice. Kaj je pomenilo zame biti pedagoginja, mentorica mladim in raziskovalka na področju jezikoslovja, natančneje družbenega in uporabnega jezikoslovja? Spreminjajoča se narava družbe postavlja pred vsakega učitelja nenehno nove zahteve, zato biti učitelj je, uspeti v spreminjanju drugih ob spreminjanju samega sebe. Najprej in predvsem učitelj ali učiteljica morata imeti in razvijati osebne kompetence, kot so: prilagodljivost, strpnost do drugih in do avtoritet, timsko delo, sposobnost reševanja problemov in sposobnost tveganja, ustvarjalnost in samostojnost pri sprejemanju odločitev. Najpomembnejše zmožnosti pri tem pa so učiti se, ustvarjati novo znanje in ga prenašati na mlade, ohranjati hevristično iskrico pri odkrivanju novosti in jih preizkusiti. Zadovoljstvo v poklicu učitelja prinašajo rezultati trdega dela, ki ne pozna časovnih omejitev. Zasebno se prepleta s poklicnim, problemov in izzivov ni mogoče zakleniti v predal ali kabinet, spremljajo nas povsod in vedno. Kdor tega ne sprejme, ne ostane v tem poklicu. Le izjemna predanost poklicu prinaša želene dosežke, osebno potrditev in – verjamem – izjemno zadovoljstvo. Svoj poklic visokošolske učiteljice in raziskovalke sem opravljala štirideset let. Na poklicno raziskovalno področje se še vedno vključujem.

V tem prispevku želim predvsem izpostaviti to, kar sem lahko prispevala – kolikor lahko posameznik s svojo najožjo ekipo sploh zmore – k uveljavitvi nekaterih sprememb, ki jih je na področju znanosti in visokega šolstva omogočila in uveljavila nova država. Fokus obravnave sem usmerila na področje znanosti in visokega šolstva, čeprav sem kot ministrica delovala na več področjih vzgoje in izobraževanja, kjer pa so nedvomno bolje od mene uspevali drugi ministri.

2. Novo videnje bivanja, učenja in dela

Slovenija kot najbolj zahodna članica velike slovanske družine narodov je ob varovanju svojega geostrateškega položaja v preteklosti opravila svoje narodnostno poslanstvo in si zagotovila obstoj. V vseh zgodovinsko opredeljenih kriznih obdobjih je ohranila večinski jezik – slovenščino – ter ohranila in utrdila nacionalno, jezikovno in kulturno identiteto vseh svojih prebivalcev. Z večjo odprtostjo družbe se tudi v Sloveniji – kot drugje v Evropi – soočamo z novimi dimenzijami sobivanja etničnih različnosti, s spoznavanjem drugačnosti se ob sodelovanju v procesih dela in bivanja razvijajo oblike ustvarjanja skupnih evropskih vrednot in vrednosti. Pogosto se v te dimenzije, predvsem s politično disonanco, vrivajo eksogeni družbeni in politični vplivi. Lahko panslovanska ali panevropska identiteta opusti eno od teh identitet ali naj le dograjuje že tako sestavljeno in prepleteno identiteto posameznika v večjezičnem in medkulturnem okolju? V kulturno mešanem okolju se sprejemanje matične kulture že zelo zgodaj dopolnjuje z elementi druge, v življenjskem okolju prisotne kulture. Socializacijski procesi inkulturacije tečejo ob sprejemanju matične in drugih kultur, z alkulturacijo si posameznik uzavešča slog življenja, način spoznavanja in sprejemanja vrednot in norm. Jih opazuje, povezuje ali ločuje, sprejema ali odklanja. Ko se inkulturacijski proces začne, razhajanja med uzaveščeno kulturo in kulturno identiteto družbe povzročajo prvi spopad med vrednotami njemu lastne in druge kulture. Proces inkulturacije ne tečejo vedno usklajeno, pozitivni ali negativni pojavi zaznamujejo družbeno in kulturno skupnost.³

Jezik je najpomembnejše sredstvo narodnostne in kulturne identifikacije, spoznavno sredstvo in orodje za pridobivanja informacij. Ohranitev izvornega jezika je pomemben dejavnik identifikacije posameznika. Če jezikovno videnje »inkulturacijskega problema«, kot ga imenuje Chomsky, razširimo na razlike in podobnosti med kulturami, etnijami in življenjskimi okolji, se nam nanizajo številna vprašanja na to temo, tako družbene kot osebne narave, sedanjosti in preteklosti. Jezik kot sporočanje sredstvo enakovredno sodeluje pri oblikovanju okolja, v katerem se uporablja, pa tudi širšega. Ker sta jezik in kultura neločljiva, je torej jezik kot sporočanje sredstvo najbolj pristen prikaz življenja.⁴ Chomsky namreč ne zagovarja le biološke determiniranosti jezika, pač pa tudi družbeno in kulturno okolje določata jezikovne izbore posameznikov.⁵

Kako bo torej evropska zveza držav ohranila, razvijala in omogočala neposredno rabo vseh štiriindvajsetih jezikov svojih članic ter šestdesetih manjšinskih in regionalnih evropskih jezikov ob vse bolj prevladujoči rabi angleščine kot lingve franke v javnem in poslovnem svetu? Princip ekonomičnosti jezikovne rabe: »Naučimo se poleg izvornega, maternega, obvladovati najbolj uporaben

3 Čok, Lucija 2010, str. 13.

4 Čok, Lucija 2010, str. 14.

5 Chomsky, Noam v Južnič, Stane 1983, str. 42–43.

jezikovni kod!« povzroča upad interesa za usvajanje tujih jezikov. Vendar v okolju prisotni jeziki in sosedski jeziki v obmejnih kontaktnih prostorih omogočajo posameznikom učinkovitost izmenjave, krepijo trdnost medsebojnih odnosov in ponujajo ob obvladovanju jezika soseda tudi nove karijerne poti. Demokratično jezikovno in kulturno politiko, delno že podedovano iz prejšnje državne ureditve ter zakonodaje, ki je že urejala pravice avtohtonih etničnih manjšin, italijanske in madžarske, je samostojna Slovenija nadgradila. Vendar se je njen etnični sestav skozi čas spreminjal. Poleg zagotavljanja pravic že priznanim (zgodovinskim) etničnim skupnostim in sprotne urejanja romskega vprašanja se je s skupnim evropskim prostorom gibanje ljudi in blaga okrepilo, množile so se politične manjšine. Številni dokumenti, ki usmerjajo evropsko jezikovno politiko, ter pristopne obveznosti, ki so jih zahtevali *Acquis communautaire* in njemu podporna dokazila, nas obvezujejo k spoštovanju etnične različnosti.⁶

V procesih uveljavljanja Slovenije v evropskih okoljih so ravni znanja, sposobnosti in spretnosti njenih strokovnjakov najbolj opredeljevale njeno statusno vlogo in pomen. Zato je razumevanje tega, kaj in kako se učimo, kakšne kompetence in spretnosti smo v procesu izobraževanja pridobili, ključnega pomena za uspešno oblikovanje intelektualnega kapitala posameznika in skupnosti. Čeprav je pedagoška psihologija ponudila več teoretičnih razlag procesa učenja, je na tem področju še vedno izredno veliko neznank. Čeprav se vrzeli ves čas polnijo, se znova postavljajo vprašanja, kako izbrati – ob obilici novih orodij in strategij – najbolj učinkovito. Pri uvajanju novosti v poučevanju, ob širjenju področja učnih vsebin, spremembah vstopne starostne stopnje učencev v izobraževanje – vse to in še več terja od učitelja eksperimentalno delovanje na osnovi uveljavljenih teorij in predhodnih izkušenj podobnih pedagoških posegov v pouk. Učenja s pomočjo učitelja in pouka ne pojmujeemo le kot urjenja spretnosti (pisanje, plavanje) ali usvajanja znanja pri posameznih predmetih. Učenje vključuje tudi metaučenje (kako se učiti in kako misliti), usvajanje vrednot (sprejemanje in spreminjanje odnosov in stališč), usvajanje interesov, sprejemanje družbenih vlog in posledično spreminjanje lastne osebnosti. V tako širok okvir pojmovanja učenja lahko umestimo številna področja psiholoških proučevanj, kot so na primer: procesi usvajanja, spominski sistemi, teorija pozabljanja, pomen vadbe in utrjevanje, učni stili in drugo.⁷

V čem je danes poučevanje na ravneh predvsem osnovnega, temeljnega izobraževanja mladih drugačno? Kako naj bo v tem drugačnem procesu delovanja za potrebe spremenjene družbe usposobljen učitelj? Odprli smo svobodo kritičnosti, presoje, odgovornosti in ustvarjalnosti. Učitelju je zaupano, kako izbirati pravo razmerje med različnimi vrstami in ravnmi znanja, hkrati pa učencu, dijaku, študentu omogočiti odkrivati poti do sebe in drugih, odkrivati smisel življenja in obstoja, pa tudi čut osnovne socialne pravičnosti, ki se lahko izkazuje v med-

6 Grabble, 2002.

7 Razdevšek-Pučko, Cveta, in Kogoj, Berta, v Čok, Lucija idr., 1999, str. 26.

sebojnih odnosih v majhnih skupnostih ali v stališčih do odnosov med narodi, do globalnih dogajanj, do občih vrednot sožitja med ljudmi in naravnega okolja.⁸

Dogajanja v Sloveniji ob koncu 20. stoletja pa niso bila pogojena le z osamosvojitvijo od prejšnje skupne države. Vse družbe (posebno pa evropske) so bile konec osemdesetih in v začetku devetdesetih let soočene z izrazitimi družbenimi, političnimi, ekonomskimi in tehnološkimi spremembami. Med te bi gotovo lahko šteli spremembe na političnem področju, padec berlinskega zidu in nastanek novih držav iz predhodnih federacij. Na ekonomskem področju je šlo predvsem za učinke tržnega gospodarstva v globalnem prostoru, za velike spremembe, ki jih je bil deležen trg delovne sile, za spremembe v pojmovanju dela, rast brezposelnosti in prekarnih zaposlitev ter spremembe v delovnih procesih, ki jih je prinašala nova tehnologija.

3. Pot do odličnosti védenja, znanja in ravnanja

Zavedanje, da je za uspešno delovanje Slovenije v evropskih integracijah poleg trdnega gospodarstva temeljnega pomena predvsem odličnost znanja, torej raziskovalnega dela in visokošolskega izobraževanja, se je vse bolj utrjevalo. Znanstveni potencial Slovenije v javnih raziskovalnih zavodih, ki so – nekateri med njimi – ohranili svoje temeljne postulate več desetletij, je obstajal. Tudi univerze so bile in ostajajo prostor znanja, kulture in umetnosti, ki se tudi v novi vlogi vzajemnega prenosa znanja z univerz v gospodarstvo in iz gospodarstva v študijske programe zavedajo svoje vloge snovalca znanstvenih dosežkov in družbenih vrednot. Vlogo evropskih univerz v uresničevanju Lizbonske strategije poudarjajo tako dokumenti Evropske komisije kot dokumenti Združenja evropskih univerz (EUA), predvsem pa poudarjajo nujnost povezovanja njihovega dvojnega poslanstva: raziskovalnega in izobraževalnega. Da univerza uresničuje to poslanstvo, pa so poleg njenega avtonomnega delovanja in iskanja novih spoznanj in odkritij, ki posledično oblikujejo novo znanje, pomembni neposreden in nenehen prenos znanja v prakso, odnos med univerzo in državo in učinkovita in s soglasjem sprejeta zakonodaja.

Zakonodaja s področja visokega šolstva je nastala že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, novele so ga le dopolnjevale ali prirejale. Prav tako je Zakon o raziskovalno-razvojni dejavnosti iz leta 2002 nešteto krat popravljen. Ko je nastajal v skupnih strokovnih skupinah Ministrstva za šolstvo, znanost in šport ter Ministrstva za gospodarstvo, je bil sodoben in v evropske raziskovalne politike usmerjen zakon. Danes je zastarel in ovira učinkovito in prebojno znanost. Več poskusov, da bi prišli do novega zakona za področje znanosti, inovacijske dejavnosti in razvoja, je propadlo. Tudi Zakon o univerzi je že leta v pripravi, predlog

8 Delors, Jacques 1996.

pa se nikakor ne more prebiti do zakonodajne oblasti. Da bi do tega prišlo, so ovire tudi v preinstitucionaliziranosti univerze (predvsem ljubljanske) in v ločevanju raziskovalnega dela na javno, predvsem javnih raziskovalnih zavodov, in visokošolsko (univerzitetno) raziskovanje.

Pred pristopom v EU (2004) so imele članice kandidatke na področju znanstvene odličnosti relativno dober znanstveni potencial navkljub obubožanemu znanstvenemu aparatu in raznoliki nacionalni strategiji raziskovanja. S pomočjo analize stanja v deželah kandidatkah, ki jo je Slovenija predstavila 2001 v Bruslju ob zagonu 6. okvirnega programa, je bilo prepoznati področja, na katerih bodo bodoče kandidatke EU uspešne in konkurenčne.⁹ Vendar so bili učinki »evropskega paradoksa« v državah kandidatkah še veliko bolj očitni kot drugod. Njihovi centri raziskovalnega in razvojnega potenciala so bili univerze, raziskovalni inštituti in akademije. Kako postati konkurenčna gospodarstva, kako povezati temeljno raziskovanje z uporabnim, kako učinkovito prenašati znanje v proces vzajemnega delovanja na področju inovacij, kako oblikovati inovacijsko okolje, so bile temeljne dileme ob vstopu novih držav članic v EU. V procesih postopne integracije v evropski raziskovalni prostor se je izkazalo, kako velik je primanjkljaj ekspertnega znanja pri kandidiranju za evropska sredstva in kako oddaljena je strategija nacionalnih programov od evropskih strategij. Slovenija je bila v tem obdobju nad povprečjem drugih pristopnic bodisi v dosežkih v 5. okvirnem programu bodisi po deležu javnih sredstev pri vlaganju v znanje. Kljub temu je bil ta delež še vedno pod evropskim povprečjem, saj je v letu 1999 dosegal 1,51 odstotka javnih in drugih sredstev ob povprečju EU (1,91 % BDP držav članic). Od takrat je zavedanje odločevalcev o pomenu financiranja raziskovalnega dela vse bolj bledelo, saj je delež javnih sredstev za raziskave iz leta v leto padal. V letu 2017 je znašal 0,40 % BDP, v letu 2018 0,42 %, v letu 2019 0,46 % BDP, v 2018 pa 0,42 %.¹⁰ Rahel vzpon vlaganja države v znanost se je začel šele leta 2019. Pandemija, ki je zadela svet ob širjenju covida-19 v letu 2020, znanstvena odkritja pri pridobivanju cepiv proti različicam prvotnega virusa so streznila odločevalce na evropski ravni, da so svojim članicam zagotovili več sredstev za raziskave in jih spodbudili k večanju vlaganja iz državnih sredstev v znanost in v promocijo znanstvenih dosežkov. Zaupanje v znanost je mogoče pridobiti in ohraniti s čim bolj jasnim, pogostim in prepričljivim prikazovanjem znanstvenih dosežkov. Na družbenih omrežjih se na način, ki prepriča lahkovernega človeka, da verjame lažnim ali zavajajočim interpretacijam pojavov in njihovega vplivanja na človeka, razvijajo teorije zarote proti znanstvenikom, namesto da bi jim verjeli in zaupali. To se je izkazalo pri pandemiji covida-19, tudi z odklanjanjem cepljenja.

9 Čok, Lucija 2002. Slovenija v evropskih raziskovalnih programih. Otvoritvena konferenca 6. okvirnega programa EU (2002 - 2006), Ljubljana 2002 - VideoLectures - VideoLectures.NET. Pridobljeno 20. 7. 2021.

10 <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8370>. Statistični urad RS. 20.07.2021. Pridobljeno 20. 7. 2021.

Z ustreznim načrtovanjem investicij v raziskave, ki se bodo odzivale na žgoča vprašanja antropocenskega obdobja, omogočale razvoj in varovale naravo obenem z učinkovito raziskovalno politiko in delujočim evalvacijskim sistemom raziskovalnega dela, bo ob odličnosti raziskav Slovenija lahko sledila kakovosti raziskovanja in visokošolskega izobraževanja razvitih evropskih okolij. Z večjim vlaganjem v humano znanje in ozaveščenost vseh državljanov o pomenu socialne varnosti se razvijata tudi odgovorna civilna družba in kritična javnost.

4. Usposabljanje mladih v znanosti za trg dela

Slovenska politika je oblikovala na področju znanosti nekaj dobrih programov, s katerimi smo drugim kandidatkam za članstvo EU predstavljali vzor, vreden posnemanja. Tako se že več desetletij razpisuje, financira in spremlja program *Mladi raziskovalci*¹¹ (od tu dalje MR), ki je po obsegu in trajanju res izjemen. V letu 1985 zastavljena metodologija je sicer izgubila nekaj dobrih danosti, kakor na primer: ukinitve neformalnega izobraževanja strokovnjakov specializantov in opustitev obveznosti delodajalcev, da zaposlijo MR-ja dlje od trajanja usposabljanja. Ob stalnem kadrovskem načrtovanju so se nekateri elementi programa v posameznih letih odmikali od njegovega prvotno razpisnega obsega in vsebine: število razpisanih mest upada, razmerje med ciljnim vedami razpisa se neprestano spreminja, roki razpisa začetnega usposabljanja se odmikajo in spreminja se način dodeljevanja mentorja. Vsekakor pa je to še vedno prestižni program države Slovenije na področju znanosti, saj sem bila povabljen, da predstavim program MR kot zgodbo o uspehu na *Science in Society Forumu 2005* v Bruslju. Prav gotovo se je program ohranil, ker je bilo doseženo soglasje za nastanek tako zahtevnega in dolgoročnega programa med znanstveno sfero in odločevalci. Ciril Baškovič, nekdanji državni sekretar na ministrstvu za znanost, je obrazložil uspeh programa in njegovo trajanje z utemeljitvijo: »... da je v tistem obdobju prišlo do učinkovitega soglasja in sodelovanja nekaj sorazmerno mlajših ljudi z raziskovalnimi in razvojnimi izkušnjami ter velikimi analitskimi sposobnostmi za družbena dogajanja. Ljudi, ki so zasedali nekaj akcijsko koristnih družbenih položajev. Ljudi, ki so bili dovolj drzni, da so v svoj razvojni pristop o pomenu inovacijske razvojne strategije za Slovenijo lahko prepričali zadosti drugih, vključno z odločujočimi institucijami oblasti.«¹²

Leta 2001 je dobro sodelovanje med Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport ter Ministrstvom za gospodarstvo spodbudilo podporo gospodarstvu s poskusnim razpisom njemu namenjenih MR. Ta oblika je sicer povzela že pred-

¹¹ Od leta 1985 popularno ime skupine vključenih v projekt *Mladi raziskovalci*; MR-ji so se po imenovali tudi mlajši novi raziskovalci, raziskovalci stažisti, posebna skupina pa tudi mladi raziskovalci za gospodarstvo.

¹² Baškovič, Ciril 2016, str. 21.

hodno usposabljanje strokovnjakov za gospodarstvo, vendar je nova vsebina programa izenačila status kandidatov za obe obliki namembnosti. Svetovalka ministrice Lucije Čok Aleksandra Kornhauser Frazer je prispevala k oblikovanju pogojev, statusnih pravic in dolžnosti v razpisu programa, saj je imela več izkušenj na tujih trgih znanja.

O uspešnosti tega programa je bilo narejenih več analiz. Analiza 2001–2003 se je posebej posvetila vključevanju MR-jev v program po vedah.¹³ Zanimivo je vedeti, da je od vseh raziskovalcev v programu največji delež zaključenega usposabljanja na področju naravoslovja in informatike. V analizah manj izpostavljenemu področju, to je humanistiki (delno tudi družboslovju), je v prvih petih letih programa bilo od 1778 razpisanih mest le 73 mest, namenjenih humanističnim vedam. V analizi 2001 sta, na primer, jezikoslovje in zgodovinopisje na samem repu statistike o opravljenih usposabljanjih. Pred tem bolj naklonjena leta humanistiki so humanističnim raziskavam celo namenila prioriteto mesto, kar se kasneje ni več ponovilo.

Siva plat tega dobrega projekta pa je bil in je še vedno, še posebno v humanistiki in družboslovju, da se mladi raziskovalci po končanem usposabljanju pogosto znajdejo v raznih prekarnih oblikah raziskovalnega ali drugega dela, namesto da bi uspešno nadaljevali svojo raziskovalno pot. Žal, prekarlost kot stanje na trgu dela, tako v Sloveniji kot v svetu, postaja vse bolj način opravljanja določenega poklica in zatečeno stanje. Nekateri poklici so bolj, drugi manj izpostavljeni, odvisno od neposrednih potreb uporabnikov. Da je prekarlost prisotna v vseh poklicih, je znano dejstvo. To potrjujejo tudi mednarodne raziskave in različne oblike znanstvenega publiciranja. Na področjih umetnosti, visokošolskega izobraževanja in znanosti so v očeh javnosti poklici prestižni, zato jih tudi sami nosilci teh poklicev ne občutijo kot prekarne. Vendar sta razmerje z delodajalcem in varnost zaposlitve vezana ali na trajanje raziskovalnega projekta ali na trajanje izvolitve v določen naziv; pri umetnikih pa na povpraševanje javnosti po določeni umetniški performansi, torej tržni vidik. Natančno to, kar opredeljujemo kot prekarlost: onemogočanje dolgoročnega načrtovanja prihodnosti in zagotovljenih trajnejših materialnih razmer posamezniku, posledično pa njegove identitetne težave.

V študiji primera, ki je slonela na ciljno usmerjeni kvalitativni raziskavi na manjšem vzorcu bivših MR s področja humanistike in družboslovja v znanosti in visokem šolstvu, izvedena v letih 2019–2020, sem z usmerjenimi intervjuji pridobila mnenja nekdanjih MR o dodeljenem statusu, poteku usposabljanja in učinkovitosti tega programa nasploh. Sociološka raziskava, in sicer analiza izvedbe programa v teoriji in empirični praksi ter posledično družbenega statusa MR v času usposabljanja in poklicne možnosti po njem je pokazala, kako pogosto je po končanem usposabljanju mladi raziskovalec iskalec dela.¹⁴ Da to ni le slovenski

¹³ Pečlin, Stojan 2003.

¹⁴ Čok, Lucija 2021.

problem, dokazujejo nekateri podatki iz raziskav o zaposljivosti mladih v raziskovanju v drugih državah (Španija, Nemčija) kot tudi izsledki domačih analiz.¹⁵

V naši raziskavi je bilo sicer dokazano, da slovenska zakonodaja zagotavlja MR spodbudno raziskovalno pot, vendar je njihov status časovno omejen. Ker večina raziskovalnih zavodov, torej delodajalcev, nima ciljnega načrta, kako umestiti v lasten razvojni trend pridobljeni raziskovalni potencial, mnogi odidejo v drugo delovno okolje ali celo po zaključenem usposabljanju čakajo na Zavodu RS za zaposlovanje, da se odpre možnost ustrezne zaposlitve. Vztrajnost tistih, ki so kar nekaj časa po zaključku usposabljanja iskali možnosti nadaljnje zaposlitve kot raziskovalci, je sicer bila poplačana, vendar za določeno ceno (izpad dohodka, brezposelnost, druge zaposlitve, skromen življenjski standard). Program usposabljanja MR je nedvomno preizkus, ki ga uspešno opravijo vztrajni, hevristično usmerjeni in odgovorni mladi ljudje, ki jim je raziskovalno delo izziv. Ugotovitev vprašanih, da je pot do uveljavitve posameznika kot raziskovalca (ugled, reference, odmevni raziskovalni rezultati) dolga in naporna, kaže tudi na to, da je večina med njimi pogrešala več pomoči s strani raziskovalnega mentorja ali vodstva raziskovalne organizacije po zaključenem usposabljanju. Prispevek mentorja k uspešnemu usposabljanju MR je ključen. Ob dejstvu, da je bila kar polovica vprašanih nezadovoljna z mentorjem, je treba vlogo mentorja v programu usposabljanja mladih raziskovalcev proučiti v luči novih dognanj participatornega pristopa v sodelovanju med njima.

Pričujoča študija primera je razprla razsežnost slovenske raziskovalne politike, ki se v tem ozkem segmentu nacionalnega programa Mladi raziskovalci sooča s problemi, ki so nasploh prisotni v raziskovalni dejavnosti. Raziskovalne ustanove, tako javni zavodi kot univerze, potrebujejo pomlajevanje intelektualnega in raziskovalnega potenciala. Če odločevalci v raziskovalni dejavnosti želijo še naprej načrtno in premišljeno ohraniti prednosti tega programa, morajo preseči nekatere težave, ki ga spremljajo. Te lahko združimo v tri večje pomanjkljivosti: neobstoječa strategija spremljanja mladih v znanosti po usposabljanju in s tem pojav prikrite prekarnosti na tem področju, neustrezno razmerje med letnim razpisom mest mladih raziskovalcev in razpisom podoktorskih projektov ter neujemanje raziskovalnega področja MR z znanstveno odličnostjo mentorjev. Kritika na obstoječe stanje in predlogi za izboljšanje potrjujejo, da je status MR treba utrditi in sistemsko urediti tudi z angažiranim pristopom raziskovalne in visokošolske sfere, saj se na ta način gradi nasledstvo v odličnosti. Nekatere dobre prakse posameznih raziskovalnih institucij bi kazalo izmenjavati in jih implementirati ter na ta način neposredno prispevati k izboljšanju programa. Tudi zakonske ovire v statusu MR, ki jih zaradi neskladij med življenjem in zakonodajo srečujejo, bo treba odpraviti.

¹⁵ Kramberger, Anton, in Pavlin, Samo 2007; Rakar, Tatjana, in Boljka, Urban 2009.

Zanimiva okrogla miza, ki jo je organizirala Mlada akademija, Kaj pomeni biti znanstvenik/-ca,¹⁶ je poleg širše problematike mladih v znanosti pri nas izpostavila tudi dilemo, ali je znanost to, kar predpisujejo pravilniki nacionalne agencije kot raziskovane prioritete v raziskovalnih inštitucijah, ali je lahko tudi kaj drugega. Mladi doktorji znanosti, ki iščejo svoje mesto, zaposlitev ali institucionalni okvir, ob tem pa tudi raziskujejo, sledijo znanstveni metodi in objavljajo svoje raziskovalne dosežke, se tudi štejejo za znanstvenike? Vprašanje, ki si ga postavljajo mladi v znanosti o svojem poklicu, je pomembno, in glede na vse bolj dinamično dogajanje v raziskovanju in spremembe v družbenih razmerjih, si bomo morali čim prej nanj tudi odgovoriti.

5. Prednosti in izzivi slovenskih univerz

Evropska univerza kot institucija je s tisočletnim obstojem in tradicijo temeljna nosilka identitete in kulture bivanja, kovnica intelektualnega potenciala in jamstvo za razvoj evropskih narodov in držav. Danes univerza pri izvrševanju svojega poslanstva deli usodo postinformacijskega kriznega sveta, katerega izzivi so večji, kot jih je lahko predvidela v svoji tisočletni zgodovini. Humanistične in družbene znanosti ter naravoslovje so v klasični dobi univerze tvorili tri stebre akademije. Danes je potreba na trgu znanja postavila pred visoko šolstvo zahteve po uporabnosti, učinkovitosti in vzdržnosti poklicnega znanja, tehnoloških orodij in družbenih strategij, kar je klasična univerzalnost akademizma videla le kot posledični iztržek izobraževanja posameznika. Univerza vključuje svoje študente in študentke v družbeno in kulturno izostreno študijsko okolje, v njem morajo pridobljeno védenje in sposobnosti nadgrajevati v makroprocesu dogajanja v širšem prostoru. Študijski proces dejavno umešča posameznika v družbene, zgodovinske, politične in kulturne spremembe sodobnega sveta. Vsebine študija in raziskovanja ponujajo ožjemu, širšemu in najširšemu okolju strokovnjaka ali strokovnjakinjo, ki bosta sposobna načrtovati postopke in ustvariti oblike iz sicer stalno spreminjajoče se družbene stvarnosti, hkrati pa razgrajevati in razdirati okostenele strukture obstoječega sveta in jih predelane vračati v življenje.

Slovenska univerza je nastala pred nekaj več kot stotimi leti, kar pa ne pomeni, da visokošolskega izobraževanja ni bilo že prej. V primeru slovenskih javnih univerz naletimo na zgodovinske danosti, ki so prispevale k nastanku ljubljanske (1919) in primorske (2003) univerze, ob razmahu uporabnih raziskav za potrebe gospodarstva pa se je Združenje visokošolskih zavodov Maribor 1975. leta preoblikovalo v Univerzo v Mariboru. V velikih razmikih so nastajale kasneje tudi zasebne univerze, razen Univerze v Novi Gorici, ki je bila kot Politehnika ustanovljena leta 1998. Danes ima Slovenija tri javne in tri zasebne univerze, kar je v

¹⁶ *Kaj pomeni biti znanstvenik/ca?* Kemijski inštitut, 14. 6. 2019. <https://www.ki.si/novice/single-prikaz/novice/novica/kaj-pomeni-biti-znanstvenika/> Pridobljeno 2. 7. 2021.

primerjavi z evropskimi standardi kar lepo število.

Za svoje mesto med evropskimi in svetovnimi univerzami se slovenska univerza sooča s problemi in procesi tega območja, preverja svoj vpliv na nacionalni ravni in odsev vsega tega v mednarodnem sobesedilu. Presegla je Humboldtov model delovanja, uvedla je bolonjski model študija in s tem vnesla v visokošolsko mrežo poleg organizacijskih in vsebinskih sprememb tudi spremembe v finančnem poslovanju. Avtonomiji pedagoškega in raziskovanega dela je dodala še poslovno avtonomijo.

Lizbonska strategija (2000) je povezala tako raziskovalne kot izobraževalne strategije s strategijami gospodarskega razvoja in predlagala strukturne spremembe v delovanje posameznih družbenih in političnih podsistemov. Kako dobro smo jo razumeli v visokem šolstvu? Smo povezali sistema raziskovalnega dela – še vedno trdno zasidranega v starem konceptu ločenosti – in visokošolskega izobraževanja? V medsebojnem konsenzu sta stroka in politika stopili tudi v proces oblikovanja evropskega visokošolskega prostora (Praga 2001) s podpisom t. i. Bolonjske deklaracije (1999). Ob obravnavi njenih učinkov je bilo v Pragi v celoti podprto stališče, da je treba »visoko šolstvo šteti za javno dobrino, da je in bo ostalo v javni pristojnosti«. Več deklaracij v zvezi s kakovostjo študija in poenotenjem standardov na evropski ravni (ENQA, 2015), s pravicami šolajočih se in izvajalcev študija, primerljivostjo in zaščito diplomskih listin in podobno je bilo le priporočenih, saj je izobraževanje v domeni posamezne države. Vendar je nujno in obvezujoče upoštevati te dokumente.

Med domačimi strateškimi dokumenti so prav gotovo nekateri vredni omembe. Citirala bom le Resolucijo o nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 z naslovom *Sapere aude/Držna Slovenija* ter Raziskovalno in inovacijsko strategijo Slovenije 2011–2020. Slednja je bila sprejeta v državnem zboru 24. maja 2011. Oba dokumenta, ki so jima v času njunega nastanka eni pritrdjevali, drugi s skepso dvomili o njihovem uresničevanju, sta bolj ali manj ostala v zraku ali na sredi obdobja svojega učinkovanja in ju vključeni v visoko šolstvo niso občutili. Držni načrtovalci teh strategij niso mogli računati na sušna leta državnega proračuna, ki so spodrezala visokemu šolstvu in znanosti morebiten zagon po sprejetju omenjenih resolucij. Vendar je izgovarjanje na ekonomsko krizo bolj ali manj stalnica, kadar država po potrebi ali brez nje krči sredstva za raziskovalno dejavnost ali ne omogoča novih virov za njeno delovanje. Ko pridejo boljši časi, pa že sprejetih dokumentov ne prilagodi novemu stanju, ampak jih običajno opusti.

Pričujoči zapis sežeto povzema, kako se v novih izzivih harmonizacije in pasteh integracije ter domačemu stanju odzivajo slovenske univerze ter v čem bi slovenske univerze lahko bile posebne in boljše od primerljivih v evropskem prostoru.

V nekaj alineah izpostavljam prednosti in izzive, ki zaznamujejo slovenske univerze.¹⁷

- Akademska svoboda in avtonomija univerze je v neprestanem antagonizmu z državo. Konsenz o stopnji avtonomije pri odločanju o prihodnosti univerze, prevzemanje odgovornosti akademske skupnosti in vsakega člana v njej, finančna stabilnost (razmerje med javnim in zasebnim) so vedno na novo začeta zgodba.
- Geopolitična danost slovenskih univerz v srednjeevropskem prostoru jih sooča s problemi in procesi na tem območju, s konkurenčnostjo, primerljivostjo in povezovanjem. Kako se v tej geopolitični danosti znajdejo slovenske univerze in kakšna sta njuna vloga in pomen, je težko določiti, saj so si javne pa tudi zasebne univerze med seboj zelo različne. Vendar je slovenski visokošolski prostor po obsegu primerljiv srednje veliki ameriški zasebni univerzi, po intelektualnem, kulturnem in družbenem potencialu pa dosega in presega mnoge priznane univerze v večjih evropskih državah.
- Mednarodno visokošolsko povezovanje je uspešno v mednarodnih projektih in skupnih študijskih programih. Teh je premalo, običajno so finančno vezani na podporo iz evropskih razvojnih virov, finančna podpora države je skromna ali je sploh ni. Mednarodno povezovanje univerz je neuravnoteženo; uspešno je povezovanje z germanskim in romanskim svetom, prav tako se univerze povezujejo čez oceane. Manj pogosto je z vzhodom Evrope, šibko se univerze uveljavljajo v Sredozemlju in Magrebu.
- Študijski programi po bolonjski reformi se izvajajo v skladu s smernicami, delno pa v različici, ki je pogojena z akademsko kulturo in zgodovinsko danostjo prostora. Marsikdaj slišimo, da je iztržek bolonjske reforme predelava prejšnjih študijskih programov in daljši čas študija. Dualnost študija je v težavah, strokovnih programov je vse manj, visoke strokovne šole so v finančnih težavah, saj jim država ne daje več koncesij, gospodarstvo pa ne zmore financirati visokih strokovnih šol, ki jih je (so)ustanovilo.
- Podedovane prakse Humboldtovega modela (fakultetna organizacija v primerjavi z oddelčno ameriško univerzo), ki mu sledi ljubljanska univerza, je utrdila organizacijski status vseh slovenskih univerz, ki ne dopušča drugačnih organizacijskih oblik. Institucionalna fragmentacija sicer ni le slovenska zgodba, vendar je bolj izrazita in je posledica sinergije potreb in ponudbe v prostoru. Zato so se novi organizacijski modeli morali podrediti obstoječi zakonodaji (primer novogoriške univerze, nastajanje primorske univerze). Nekatere organizacijske ali bolj konceptualne spremembe so težko dosegljive.
- Univerza z usposabljanjem za nove potrebe trga dela in znanja deli skrb z državo. Vendar sta odziv na ekonomijo in dobra informatizacija temeljna za državo, premalo za univerzo. Okolje in ljudje potrebujejo ohranjanje vrednot in vrednosti, etične in humane veščine, da se ohranita in ohranjata zgodovinski in kulturni spomin. Za novo družbo mora univerza omogočati mladim razvijanje divergentne inteligence, kar pomeni reševati probleme kot programske rešitve. Intelektualnih elit enciklopedičnega tipa, ki so se vse od razsvetljenskih časov kalile na univerzah, ni več. Univerza s svojo znanstveno in pedagoško dejavnostjo umešča posameznika v družbene zgodovinske, politične in kulturne spremembe ves čas spreminjajočega se sveta, zato se mora razvijati in nadgrajevati – torej spreminjati.

Kakšna je torej slovenska univerza in kakšno potrebujemo, da bo Slovenija učinkovita, razvojno in raziskovalno usmerjena ter sodobna in konkurenčna v mednarodnem prostoru? Delovanje univerz sloni bolj ali manj trdno na mednarodno primerljivih akademskih standardih in načelih njenega poslanstva. Naj jih povzamemo, ti so: avtonomija poučevanja, raziskovanja in organiziranja svojega poslovanja, kakovost visokošolske ponudbe, partnerstvo učiteljev, študentov in raziskovalcev, subsidiarnost odgovornosti do delovanja vseh njenih členov, korporativno vodenje in odločanje vodstvenih organov, transparentnost in finančna vzdržnost delovanja, mednarodna primerljivost izidov študija ter slednjič sodelovanje pri razvoju širšega okolja in države. Vemo, da je večina teh univerzam znana, vendar je njihova operacionalizacija bodisi delno predelana po starih modelih bodisi onemogočena v danih razmerah, njihovo učinkovanje pa v javnosti podcenjeno in strateško potisnjeno na stran. Namesto ideala kakovosti, ki je bil med glavnimi vodili bolonjske prenovе, se, prav nasprotno, vzpostavlja polje pragmatičnega prilagajanja univerz vse dražjemu načinu študija, ki pa ga država že leta ne zmore, ne zna ali pa noče podpreti. Slabo materialno stanje univerz, razpršenost visokošolske ponudbe, krčenje obsega programov v študijskih vsebinah, vse manjša sredstva, namenjena raziskovanju, v svojem bistvu predstavljajo proces odtekanja kakovosti iz univerzitetnega študija.

Razumevanje zgodovine človeškega bivanja in znanja kot temeljne razvojne sile družbe je v tisočletnem obstoju univerze pogojevalo njena obstoj in razvoj. Toliko bolj ta zgodovinska percepcija stvarnosti vpliva tudi na sodobno organiziranost univerze. Kot večstoletna institucija, ki ohranja svojo čvrstost, zato da služi sedanjim in prihodnjim rodovom, ki temelji na pluralnosti in multidisciplinarnosti, na partnerstvu in vzajemnosti učinkovanja, potrebuje fleksibilno organiziranost in kolektivno vodenje. Kot *alma mater* različnih znanstvenih disciplin potrebuje možnosti razvoja vseh obstoječih in prostor za nove znanstvene discipline, česar centralizacija in delovanje »od primera do primera« ne omogoča. Univerza potrebuje skupno učinkovanje vseh svojih sestavnih delov ob njihovem povezovanju v konzorcialne oblike delovanja, kjer je vsak posamezen člen ob demokratičnem vodenju enakovreden in inovativno avtonomen. Delovanje univerze zato potrebuje konsenzualno ravnanje pri odločanju o prihodnosti, prevzemanje skupne odgovornosti vseh vključenih v njeno delovanje in stabilnost, tako v financiranju kot v oblikovanju pedagoških in raziskovalnih ter umetniških politik. Vendar prihodnost univerze ni v prevzemanju tujih modelov ali eksperimentalnih novotarij, temveč v iskanju lastnega razvojnega prostora z odgovornostjo do države in družbe. Država pa se mora zavedati, da je vlaganje v visoko šolstvo trdna podlaga za uspešno prihodnost njenih državljanov.

Viri in literatura

Literatura

- Baškovič, Ciril. Rojstvo programa Mladih raziskovalcev, >30: *Več kot 30 let programa Mladi raziskovalci*. 2016, str. 18–23. ARRS, Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.
- Čok, Lucija (ur.), Plazar Mlakar, Manca (ur.), Mikolič, Vesna (ur.). *Razvojni projekt Koper 2020*. 11. zvezek, Razvoj družbenih dejavnosti. Koper: Mestna občina Koper, 1998.
- Čok, Lucija. Izhodišča za razpravo »Prihodnost Slovenije« – področje znanosti. *Pogovori o vlogi znanja in znanosti*. Pogovor 3. Urad predsednika republike Slovenije. 2004, str. 113–115.
- Čok, Lucija. *Izobraževanje za dvojezičnost v kontekstu evropskih integracijskih procesov*. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Založba Annales. Zbirka, Knjižnica Annales Majora. 2010.
- Čok, Lucija. Mladi raziskovalci – zaposlitveni program ali strategija za pomlajevanje nacionalnega znanstvenega potenciala. V: *Študije o prekarnosti. Interdisciplinarni pogledi*. Ur. Črt Poglajen, Metka Tekavčič, Aleksandra Kanjuo Mrčela, Danilo Türk. Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta. 2021, 645–654. <http://www.ef.uni-lj.si/zaloznistvo/maksima>.
- Čok, Lucija. Od zgodnje večjezičnosti do uspešne odraslosti. V: Lo Bianco, Joseph, Marentič-Požarnik, Barica, Ivšek, Milena (ur.). *Pot k jezikovni politiki v izobraževanju*. Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana 2010, str. 165–211.
- Čok, Lucija. Slovenske univerze med akademsko tradicijo in novimi izzivi. V: Bohinc, Rado. *Univerza in država : pravna analiza družbenega položaja univerze* (Knjižna zbirka Pravo in gospodarstvo). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV. 2020, str. 36–50.
- Delors, Jacques. *Learning: The treasure within*. Paris: UNESCO Publishing. 1996.
- Grabbe, Heather. Enlarging the European Union: Challenges to and from Central and Eastern Europe. L'élargissement de l'Union européenne, *International Political Science Review/Revue internationale de science politique*. 2002. pp. 249–268. Vol. 23, No. 3, Sage Publications, Ltd.
- Južnič, Stane. *Lingvistična antropologija*. Založba FDV. 1983.
- Kramberger, Anton, in Pavlin, Samo. *Zaposljivost v Sloveniji – analiza prehoda iz šol v zaposlitve: stanje, napovedi, primerjave*. Ljubljana, avgust 2007. Založba FDV Knjižna zbirka Profesija.
- Pečlin, Stojan. *Bibliometrijska analiza raziskovalnih skupin z vidika njihovega funkcioniranja: magistrsko delo*. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. 2003.
- Rakar, Tatjana, in Boljka, Urban (ur.) *Med otroštvom in odraslostjo*. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009. Inštitut RS za socialno varstvo, Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo. 2009.

Razdevšek, Cveta in Kogoj, Berta. Učenčeve spremenljivke in drugi dejavniki učinkovitosti učenja. V: Čok, Lucija, Skela, Janez, Kogoj, Berta, in Razdevšek-Pučko, Cveta. (Ur.) *Učenje in poučevanje tujega jezika*. Smernice za učitelje v drugem obdobju osnovne šole. Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta; Znanstveno-raziskovalno središče Koper. 1999.

Zakonodaja

Odlok o ustanovitvi Univerze na Primorskem (OdUUP) (Uradni list RS, št. 13/03 z dne 7. 2. 2003).

Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (Uradni list RS, št. 41/11).

Resolucija o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 (Uradni list RS, št. 43/11).

Zakon o raziskovalni in razvojni dejavnosti (ZRRD). Uradni list 96/2002, 115/2005, 22/2006-UPB1, 61/2006-ZDru-1, 112/2007, 9/2011, 57/2012-ZPOP-1A, 21/2018-ZNOrg, 9/2019, 49/2020-ZIUZEOP.

Zakon o Univerzi Kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev v Ljubljani. Uradni list Kraljevine Srbov, Službene novine Kraljestva Srba, Hrvata i Slovenaca, št. 85, 23. avgust 1919. H: NUK – časopisni oddelek.

Zakon o visokem šolstvu – ZViS (Uradni list RS, št. 67/93 z dne 17. 12. 1993).

Viri

Evropskemu visokošolskemu prostoru naproti. Komunique s srečanja evropskih ministrov, pristojnih za visoko šolstvo, Praga 19. maja 2001. http://www.ehea.info/media.ehea.info/file/2001_Prague/47/2/2001_Prague_Communique_Slovenian_553472.pdf Pridobljeno 23. 7. 2021.

Kaj pomeni biti znanstvenik/ca? Kemijski inštitut, 14. 6. 2019. <https://www.ki.si/novice/single-prikaz/novice/novica/kaj-pomeni-biti-znanstvenikca/> Pridobljeno 2. 7. 2021.

Joint Declaration of the European Ministers of Education convened in Bologna on 19 June 1999. http://www.magna-charta.org/resources/files/BOLOGNA_DECLARATION.pdf. Pridobljeno 23. 7. 2021.

Lisbon European Council presidency. Conclusions. 23–24 March 2000. <http://www.aedh.eu/en/23-and-24-march-2000-lisbon-european-council-presidency-conclusions/>. Pridobljeno 23. 7. 2021.

Slovenija v evropskih raziskovalnih programih. Otvoritvena konferenca 6. okvirnega programa EU (2002 - 2006), Ljubljana 2002 - VideoLectures - VideoLectures.NET. Pridobljeno 20. 7. 2021.

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). ENQA, 2015. Brussels, Belgium.

Povzetek

V procesih uveljavljanja Slovenije v evropskih okoljih so ravni znanja, sposobnosti in spretnosti njenih strokovnjakov najbolj opredeljevale njeno statusno vlogo in pomen. Zato je razumevanje tega, kaj in kako se učimo, kakšne kompetence in spretnosti smo v procesu izobraževanja pridobili, ključnega pomena za uspešno oblikovanje intelektualnega kapitala posameznika in skupnosti. Znanstveni potencial Slovenije je v javnih raziskovalnih zavodih, univerze so bile in ostajajo prostor znanja, kulture in umetnosti, ki se tudi v novi vlogi vzajemnega prenosa znanja z univerz v gospodarstvo in iz gospodarstva v študijske programe zavedajo svojega poslanstva. V procesu prenosa znanja se oblikuje inovacijsko okolje v konkurenčnem gospodarstvu. Pričujoči zapis sežeto povzema, kako se v novih izzivih harmonizacije in pasteh integracije ter v domačem stanju odzivajo slovenske univerze ter v čem bi slovenske univerze lahko bile posebne in boljše od primerljivih v evropskem prostoru, kako uveljavljena je v mednarodnem prostoru slovenska raziskovana odličnost in kakšna naj bo učinkovita raziskovalna in visokošolska politika, da bo Slovenija lahko sledila kakovosti raziskovanja in visokošolskega izobraževanja razvitih evropskih okolij.